

Čarneckis Valdemaras Vytautas

*II vyriausybės Finansų ministerijos valdytojas
(1918 12 26–1919 03 12),*

*IV, V vyriausybių susisiekimo ministras
(1919 04 12–1919 10 07; 1919 10 07–1920 06 19),*

*X, XI vyriausybių užsienio reikalų ministras
(1924 06 18–1925 02 04; 1925 02 04–1925 09 25)*

Gimė 1893 01 09 Pajiesio k., Marijampolės apskr. pasiturinčio miškų prievaizdo (girininko) Antano ir Juzės (buv. Gegužinskaitės) šeimoje. Vienas iš 8 vaikų, iš kurių užaugo 3, kiti mirė ankstyvoje vaikystėje. Lietuvis, katalikas. 1923 m. vedė Amerikos lietuvę Eleonorą Šaltenytę. Turėjo 5 vaikus: Algirdą, Vytautą, Petrą, Povilą ir Liučiją. Sovietų ištremtas ir sušaudytas 1942 11 04 Sverdlovsko kalėjime (SSRS). Palaidojimo vieta nežinoma.

Pradžios m-klą baigė Mockavoje. 1903 m. įstojo ir 1911 m. baigė Suvalkų g-ją. 1911–1916 m. mokėsi Aleksandro II elektrotechnikos institute Peterburge. Baigęs tris kursus, mobilizuotas į Rusijos kariuomenės inžinierių brigadą Rytų fronte. Studijų metais Peterburge susipažino su katalikų srovės visuomenės veikėjais – Aleksandru Stulginskiu, Jonu Vailokaičiu. Įsitraukė į lietuvių katalikų org-jų veiklą. 1912–1916 m. pirmininkavo Peterburgo studentų ateitininkų kuopai. 1916 m. dirbo LDNKŠ Peterburgo skyriuje – buvo Technikos biuro vadovas. 1917 12 02–04 dalyvavo lietuvių karių suvažiavime Rovno mieste Ukrainoje. Čia pasisakyta už Lietuvos nepriklausomybę. Suvažiavime išrinktas Atskirosios armijos lietuvių karininkų vykdomasis komitetas, kurio pirmininku tapo V. Čarneckis. 1918 01 k-tas gavo leidimą iš armijos vado formuoti lietuvių batalioną, kurį 1918 vasarą sudarė apie 800 lietuvių kilmės karių.

Baigiantis karui, 1918 07 grįžo į Lietuvą. Kartu su A. Stulginskiu įsitraukė į LT tremtinių ir belaisvių grąžinimo komiteto darbą Vilniuje. 1918 11 27 išrinktas į pačią Tarybą kaip krikščionių demokratų atstovas. 1918 12 10 išrinktas į Tarybos konferencijos organizacinę k-ją, kuri turėjo rūpintis II Valstybės konferencijos sušaukimo klausimais. Ėjo k-jos sekretoriaus pareigas. 1920 m. išrinktas į LKDP CK. 1920 07 21–1921 05 20 šiai partijai atstovavo Kauno miesto taryboje, kurioje priklausė Lietuvių frakcijai. Mandato atsisakė išvykdamas į diplomatinę tarnybą JAV.

Laikydamasis konservatyvesnių ideologinių pažiūrų nei LKDP, rėmė A. Stulginskio vadovaujamą LKDP sąjungininkę – LŪS. Kaip šios org-jos atstovas 1920 04 išrinktas į Steigiamąjį Seimą (StS). Priklausė LŪS frakcijai, kuri įėjo į

LKDP parlamentinį bloką. StS deleguotas į Ekonominę ir Užsienio reikalų komisijas. Pastarojoje užėmė sekretoriaus pareigas. Seimo nario mandato atsisakė 1921 11 04, kai buvo paskirtas į diplomatinę tarnybą. Per pusantų metų trukusią parlamentaro kadenciją daugiausia domėjosi su užsienio politika susijusiais klausimais. Kaip Seimo Užsienio reikalų komisijos sekretorius dalyvavo Lietuvos–Lenkijos derybose Kalvarijoje 1920 09 16–18 ir Suvalkuose 1920 09 29–10 07. Pastarosiose buvo pasiektas susitarimas dėl demarkacijos linijos ir formaliai pasižadėta abipusius nesutarimus spręsti taikiai arba per Tautų Sąjungą. 1920 m. pab. deleguotas į Tautų Sąjungos konferenciją Ženevoje. 1923 m. rinkimų į II Seimą metu jis leido LKDP blokui įrašyti pavardę į rinkiminiuos sąrašus. Nors dirbo diplomatinį darbą ir jo neketino atsisakyti, tačiau kaip žinomas Lietuvoje asmuo išrinktas Seimo nariu. Mandato atsisakė ir perleido kitam partijos nariui.

V. Čarneckio darbas Vyriausybėje prasidėjo 1918 m. pab., kilus I vyriausybės krizei, kai jos vadovas Augustinas Voldemaras ir kiti vadovaujantys asmenys išvyko iš Lietuvos ieškoti paskolos. Prieš mėnesį V. Čarneckis buvo išrinktas į Lietuvos Valstybės Tarybą. Be to, buvo studijavęs techninius mokslus Peterburge, todėl pagal išsilavinimą ir politinę priklausomybę tiko kaip LKDP kandidatas pavaduoti II vyriausybės Finansų ministrą Martyną Yčą. Pastarasis kartu su A. Voldemaru buvo išvykęs į Vokietiją, todėl V. Čarneckiui teko užimti Finansų ministerijos valdytojo postą. Pirmųjų vyriausybių darbą sunkino ta aplinkybė, kad valstybė tik pradėta kurti, todėl 1918–1919 m. buvo gyvenama be valstybės biudžeto. Tvyrojo pokarinis chaosas. Lietuvai reikėjo užsienio paskolų. Nebuvo sutvarkyta mokesčių sistema. 1919 01 V. Čarneckio parašą randame po įsakymu, kuriuo piliečiai raginami mokėti mokesčius tokius, kokie jie buvo prieš Pirmąjį pasaulinį karą, t. y., kol neparengta įstatyminė bazė, reikalauta mokėti carinės valdžios nustatytus mokesčius. 1919 m. pr. Finansų ministerijos iniciatyva išleisti pašto tarifai. Paruošti nutarimai ir nustatyti muitų rinkimo tarifai. Įvestas linų monopolis. 1919 03 01 V. Čarneckis dalyvavo pasirašant sutartį su Latvija dėl paskolos ir naudojimosi Liepojos uostu. Šia sutartimi už paskolą Latvijos Vyriausybė pasižadėjo neribotais kiekiais priimti į Liepojos uostą Lietuvai siunčiamas prekes ir karo medžiagą.

Netrukus kaip krikdemų atstovas deleguotas į IV ir V vyriausybių susisiekimo ministro postą. Ministerijai vadovavo nuo 1919 04 iki 1920 06. Tiesa, 1919 10 jam buvo siūlomas vidaus reikalų ministro postas, tačiau dėl jauno amžiaus atsisakė, nes V. Čarneckis tuo metu buvo sulaukęs vos 26 metų. Susisiekimo ministro kompetencijai priklausė paštas, telegrafas ir telefonas, sausumos ir vandens keliai bei geležinkeliai, kurie iki 1919 m. vasaros vidurio priklausė vokiečių kariuomenei. 1919 07 04 Lietuva pasirašė sutartį su Vokietija dėl geležinkelių perdavimo ir riedmenų naudojimo. Taip Lietuva perėmė pirmųjų geležinkelio ruožų ir garvežių bei vagonų kontrolę. Nors strategiškai geležinkeliai itin reikšminga sritis, tačiau jų eksploatacija buvo kompli-

kuota. Lietuva tuo metu turėjo tik apie 500 kilometrų linijų. Jo vadovavimo ministerijai metais 1920 03 buvo atidaryta pirmoji garlaivių linija. Iš Jurbarko į Kauną atplaukė pirmasis garlaivis. 1919 m. Lietuvoje sparčiausiai steigėsi pašto infrastruktūra. Per metus pradėjo veikti 81 nauja pašto įstaiga. Pradėjo veikti tarptautinės pašto korespondencijos siuntimas į visas pasaulio šalis, išskyrus Sovietų Rusiją ir Lenkiją.

V. Čarneckis į Vyriausybės darbą sugrįžo po 4 metų. X ir XI vyriausybėse nuo 1924 06 iki 1925 09 užėmė užsienio reikalų ministro postą. Svarbiausi užsienio politikos uždaviniai buvo politikos derinimas Antantės valstybių kryptimi, paskolos su Didžiąja Britanija sutarties realizavimas ir Vilniaus klausimo sprendimas. Pasisakyta už suartėjimo su Latvija ir Estija politiką. V. Čarneckis abiejose vyriausybėse buvo didžiausias paskutiniojo programos punkto įgyvendinimo šalininkas. Dėl to jo ir XI vyriausybės vadovo Vytauto Petrulio santykiai nebuvo geriausi. Ministras Pirmininkas laikėsi pragmatinės užsienio politikos krypties ir dėl ekonominių išskaičiavimų slapta pradėjo derybas su Lenkija dėl miško plukdymo Nemunu. 1925 m. vasarą priimtas principinis nutarimas pradėti tarpvalstybines derybas. Dvišalės derybos prasidėjo 1925 09 01 Kopenhagoje. Jos rezultatų nedavė. Pasak istoriko Vytauto Žalio, užsienio reikalų ministrui nebuvo žinomi visi Vyriausybės vadovo planai politikos su Lenkija atžvilgiu. Todėl ruošiantis deryboms jis netikėtai buvo priverstas išeiti atostogų. Jį pavadavo V. Petrulis. Dėl nepasitikėjimo V. Čarneckis buvo įsiseidęs ir pirmasis iš ministrų 1925 09 įteikė atsistatydinimo pareiškimą. Dėl užsienio politikos krypties – ne į Lenkiją, o į šiaurės valstybes – jo kandidatūros į ministrus nesvarstė ir XII vyriausybės vadovas Leonas Bistras, kuris, nors to atvirai neviešindamas, mėgino tęsti V. Petrulio užsienio politikos kryptį.

Kitas komplikuotas klausimas – santykiai su Vatikanu. Po 1925 02 Šv. Sosto pasirašyto konkordato su Lenkija Vilniaus vyskupija pripažinta Lenkijos bažnytinės provincijos dalimi. Tai sukėlė aštrią Lietuvos politikų ir visuomenės reakciją. Protestai prieš konkordatą ir Vatikano diplomatus Kaune išsiliejo į gatves. Dėl to Lietuva sustabdė derybas su Vatikanu dėl konkordato rengimo. 1925 04 30 oficialiai nutraukti dvišaliai diplomatiniai santykiai. Baltijos valstybių bendradarbiavimo klausimu 1925 04 V. Čarneckis lankėsi su vizitu pas Latvijos Užsienio reikalų ministrą Z. Mejerovicą. Pastarasis buvo atvykęs į Kauną. Tarp Lietuvos ir Latvijos 1925 06 pasirašyta konvencija, reguliuojanti miško plukdymą pasienio upėmis. Kita vertus, didesnių rezultatų Baltijos s-gos klausimu pasiekti nepavyko.

1925 09 19 atsistatydinęs iš užsienio reikalų ministro posto, tolesnę karjerą siejo su diplomatine tarnyba. Joje pradėjo dirbti StS metais. 1921 04 15–1923 09 24 paskirtas Lietuvos atstovu Vašingtone. Tada Lietuvos Vyriausybė dar nebuvo gavusi JAV pripažinimo *de jure*. Pradžioje veikė kaip neoficialus atstovas, o nuo 1922 07 tapo pirmuoju oficialiu Lietuvos pasiuntiniu šioje

valstybėje. Buvo gavęs įgaliojimus iš Lietuvos Vyriausybės steigti Lietuvos pasiuntinybę. Likus pusmečiui iki paskyrimo į užsienio reikalų ministro postą, 1923 10 05–1924 06 18 buvo laikinuoju reikalų patikėtiniu Londone. Ilgiausias karjeros tarpsnis praleistas Italijoje. Nuo 1925 11 17 iki 1939 02 15 dirbo Lietuvos nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Romoje prie Kvirinalo. Šias pareigas ėjo ilgiausiai iš visų Italijos sostinėje reziduojančių diplomatų. Su V. Čarneckio ir jo žmonos pavardėmis siejamas žymaus Lietuvos pasiuntinybės pastato *Villa Lituania* įsigijimas. Nuo 1932 m. jis buvo nuomojamas iš Argentinos arbatos plantacijų savininko žmonos, o nuo 1937 m. tapo Lietuvos nuosavybe. Už ilgametę diplomatinę tarnybą 1932 m. apdovanojamas DLK Gedimino 2-ojo laipsnio ordinu bei 4 Italijos valstybiniais ordiniais.

Pasikeitus politinei padėčiai Lietuvoje, 1939 02 15 atšauktas iš Italijos. Jį pakeitė Stasys Lozoraitis. V. Čarneckis paskirtas vadovauti Užsienio reikalų ministerijos Teisės ir administracijos departamentui. 1940 06 15 paskutiniojo Vyriausybės posėdžio metu pritarė daugumos nuostatai, kad reikia priimti sovietų ultimatumą. 1940 06 suformavus vadinamąją Liaudies vyriausybę, tapo Vinco Krėvės Mickevičiaus patarėju. Priklausė Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos likvidacinei komisijai. Pasirašinėjo visų ministerijos tarnautojų atleidimo įsakymus. Paskutiniu įsakymu nuo 1940 09 16 ministerija galutinai likviduota. Nuo 1940 09 dirbo Maisto pramonės Liaudies komisariate tiekimo skyriaus vedėju pavaduotoju.

1941 06 14 su šeima suimtas. 1941 07 07 kalintas Sverdlovsko srities Gario lageryje. 1942 03 25 išvežtas į Sverdlovsko kalėjimą. Netrukus Ypatingojo pasitarimo nuteistas sušaudyti už tariamo sukilimo lageryje organizavimą ir slapto išsilaisvinimo k-to steigimą. Mirties bausmė įvykdyta 1942 11 04. Žmona su vaikais iš tremties į Lietuvą grįžo 1958 m.

Čarneckio V. baudžiamoji byla, *LYA*, f. k-1, ap. 58, b. P.12006; Čarneckis A., „Kapsie bar“ (buv. Lietuvos diplomato V. Čarneckio sūnaus atsiminimai apie tremtį), *Metai*, 1993, nr. 2, p. 126–137.

Kasparavičius A., *Tarp politikos ir diplomatijos: Šventasis sostas ir Lietuvos Respublika*, Vilnius, 2008; „Čarneckis Valdemaras Vytautas“, *LStSNBŽ*, Vilnius, 2006, t. 2, p. 119–121; *Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis 1918–1928*, Kaunas, 1990 (antrasis leid.); Žalys V., *Lietuvos diplomatijos istorija (1925–1940)*, t. 1. Vilnius, 2007, p. 47–60; Veilentienė A., *Valdemaras Vytautas Čarneckis ir Lietuvos užsienio politikos problemos (1924 06 18–1925 09 25). Lietuvos užsienio reikalų ministrai (1918–1940)*, Kaunas, 1999, p. 127–151; Veilentienė A., „Valdemaras Vytautas Čarneckis: kelias į steigiamąjį seimą ir diplomatinio darbo pradžią“, *Parlamento studijos*, 2013, nr. 12; Veilentienė A., *Valdemaras Vytautas Čarneckis: „Esu savo tėvynės patriotas“*, Vilnius, 2016.

Artūras Svarauskas